

Ольга Ніколенко,

доктор філологічних наук, професор,
завідувачка кафедри світової літератури,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

Тарас Шевченко і його значення для українського суспільства

УДК 314/316(477):821.09.161.2+18+(092)ШЕВЧЕНКО
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346123>

Культура — це не просто розваги.
Культура — це важлива складова
нашого світогляду й ідентичності.
Сергій Жадан

Феномен Тараса Шевченка

У кожного народу є свої національні генії, які виражають дух народу, його прагнення та ідеали. Вони належать світові, але передовсім належать своїй нації.

Національний геній — це той, хто не тільки відображає свідомість і культуру народу, але і формує їх, визначає духовний напрям розвитку нації. Національний геній втілює у своїй творчості важливі питання для нації, уміє бачити минуле, сучасне і майбутнє свого народу. А ще геній робить національні цінності загальнолюдськими. Так збагачується світова культура.

Англіїці мають Вільяма Шекспіра, іспанці — Міреля де Сервантеса Сааведру, німці — Йоганна-Вольфганга Гете і Фрідріха Шиллера, шотландці — Роберта Бернса, японці — Мацуо Басьо... А ми в Україні маємо нашого національного генія Тараса Шевченка.

Його в Україні називають по-різному — великий Тарас, кобзар, філософ, поет, батько, поет-трибун, борець, Прометей, апостол віри і правди та ін. Його твори наповнені великими стражданнями, боєм українського народу і водночас палкими закликами боротися за свободу, не здаватися, бути сильними і мужніми.

© Ольга Ніколенко, 2025

Тому творчість Шевченка має не лише літературне, а й особливе духовне значення для формування української національної свідомості й ідентичності. Слово Т. Шевченка звучить особливо актуально в періоди випробувань українського народу.

Пам'ятник Т. Шевченку, м. Бородянка (Київська область). 2022 р.

Ще в XIX ст. українські люди вишивали на полотні портрети Т. Шевченка, їх ставили в хаті поруч із іконами. А ще українці переписували вручну або навіть передавали із вуст в уста його твори. У часи сталінського тоталітаризму (1930—1950 рр) за твори Т. Шевченка заарештовували і карали. У радянські часи був особливий вид обвинувачення, як націоналізм. Справді, націоналізм — це провідна особливість

творчості Шевченка. Його твори вчать бути вільними, боротися за свободу, відчувати себе приналежними до української нації, шанувати свої національні цінності. А головне — не бути рабами імперії, захищати рідну країну, мову, культуру.

Тому під час агресії проти України книжки Т. Шевченка є небезпечними для окупантів, тому вони спалюють їх, коли забирають українські території. Окупанти знищують пам'ятники Шевченку, будь-які згадки про нього. Але люди навіть в умовах окупації ховають твори Шевченка й інші українські книжки, щоб зберегти українську мову, культуру і свою ідентичність.

Пам'ятники Т. Шевченку є в кожному місті й селі. Ми йдемо до Т. Шевченка, коли потребуємо духовної підтримки й сили для боротьби. Шевченко — це для нас більше, аніж письменник. Це духовний лідер української нації.

Пам'ятник Т. Шевченку, м. Харків. 2022 р.

Головні віхи життя і творчості Шевченка

Шевченко народився 9 березня 1814 р. в с. Моринці (тоді Київська губернія, нині Черкаська область) в селянській родині. Його батьки рано померли, і хлопцеві довелося піти служити до пана Енгельгардта.

Разом із родиною пана Енгельгардта Шевченко поїхав до м. Вільна (нині м. Вільнюс, Литва), а потім — до м. Санкт-Петербурга (тоді столиця Російської імперії). У 1832 р. Шевченка віддали вчитися малюванню до художника В. Ширяєва. Передові люди того часу помітили у Т. Шевченка великий талант. У 1838 р. за участі художників і письменників Т. Шевченко був викуплений із кріпацтва за 2500 карбованців. Він став вільною людиною і вирішив займатися літературою і живописом.

Перша збірка поезій Т. Шевченка «Кобзар» вийшла друком 1840 р. Слово «кобзар» означає виконавець народних пісень. Його атрибут — бандура, струнний музичний інструмент, в супроводі якого кобзарі в давні часи виконували пісні. Шевченко був виразником народного духу, тому він так назвав свою першу збірку.

У 1847—1848 роках Шевченко став активним членом Кирило-Мефодіївського братства. Це була організація, яка прагнула ліквідувати національний гніт, несправедливість і змінити суспільний устрій. Проте багато членів цього товариства були заарештовані в ті часи. У 1847 р. Шевченка також заарештували. Його призначили рядовим солдатом. Йому було заборонено писати і малювати. Але потім з'явилася можливість для нього взяти участь в Аральській експедиції. Це було дослідження Аральського моря (нині територія Туркменістану і Узбекистану).

Після повернення з експедиції Шевченко був знов заарештований у 1850 році. Його відправили у заслання на півострів Мангишлак (нині Казахстан). Там поет жив протягом 7 років. 1857 р. Т. Шевченка звільнили, але до самої смерті він перебував під наглядом поліції.

1858 р. Шевченко прибув до Санкт-Петербурга і оселився в мансарді Академії мистецтв. У 1859 році поет відвідав Україну, але там його знов заарештували і наказали назавжди полишити батьківщину. Поет був змушений повернутися до Санкт-Петербурга.

Отже, Шевченко мав великі випробування у своєму житті. Він був кріпаком, тричі був заарештований, його позбавляли права писати і малювати, йому забороняли жити на батьківщині. Усе життя він боровся з імперією, неволею і несправедливістю. Він боровся за право бути вільною людиною, а також за те, щоб Україна і українці теж були вільними.

Шевченко помер 10 березня 1861 р. далеко від батьківщини — у Санкт-Петербурзі, де був похований. Перепоховання Т. Шевченка відбулося 22 травня 1861 р. біля м. Канева, на Чернечій горі.

Пам'ятник Т. Шевченку (скульптор Іван Кавалерідзе), м. Полтава. 2023 р.

Що відбувалося в Європі за часів Шевченка?

Головна подія, що визначила життя Європи в XIX столітті, — це Велика Французька революція

(1789—1799). Її гаслом стали слова «Свобода, рівність, братерство». Внаслідок Великої Французької революції у Франції було скинуто старий порядок і встановлено конституційну монархію, потім — республіку. Це стало початком демократії у Європі.

Революційні процеси розпочалися й в інших європейських країнах. Передові люди прагнули змінити суспільний лад і встановити більш справедливий і демократичний.

Письменники Європи палко вірили в оновлення світу, початок нової ери людства. Це спричинило появу нового художнього напрямку — романтизму. Видатними представниками романтизму у Європі були Генріх Гейне, Джордж Байрон, Адам Міцкевич, Ернст-Теодор-Амадей Гофман, Віктор Гюго, Вальтер Скотт та інші.

Однак невдовзі стало зрозуміло, що ідеали Великої Французької революції не справдилися. Натомість волі, рівності й братерства знов прийшов жорстокий терор. У Європі відбувалися процеси формування буржуазних держав, посилення соціального гніту, що призвело до погіршення становища народів у різних країнах.

Тому з одного боку, у європейських літературах періоду романтизму можна простежити захоплення революційними ідеями, мрії про краще майбутнє. А з іншого боку, в європейських літературах поширюються мотиви розчарування, суму, самотності, нездійсненності ідеалів.

У 1820—1830-х роках у Європі романтизм взаємодіє з реалізмом. Це виявилось у творчості Оноре де Бальзака, Стендаля та інших. Уже в 1840-ві роки реалізм посів центральне місце в літературному процесі. Чому? А тому, що на зміну романтичним мріям прийшов глибокий соціальний аналіз, дослідження суспільних процесів. Це простежується у творчості Оноре де Бальзака, Густава Флобера, Гі де Мопассана та інших.

У країнах Східної Європи романтизм і реалізм були обумовлені передовсім боротьбою проти імперії, зокрема Російської імперії, що здійснювала колоніальну політику щодо інших народів. Головна ідея українського романтизму — боротьба за звільнення української нації, за її ідентичність. Виразником цієї ідеї став Тарас Шевченко. Але він був не лише романтиком, але і реалістом, адже в його творах можна знайти глибоке дослідження стану української нації, причин страждань українського народу і водночас філософські роздуми про його майбутнє, про шляхи здобуття свободи.

Україна в першій половині XIX століття

У першій половині XIX століття Україна не мала самостійного статусу. Після поділів Польщі (розпад Речі Посполитої в 1772, 1793 і 1795 роках) українські землі опинилися під владою Російської імперії. Лише західні українські землі — Східна Галичина, Північна Буковина і Закарпаття належали Австрійській імперії (існувала в 1804—1867).

Запорозька Січ як демократичне об'єднання українських козаків (з другої половини XVI до XVIII століть) була знищена царицею Катериною II в 1775 році. Останнього гетьмана Запорозької Січі Петра Калнишевського відправили у в'язницю в Соловецький монастир на Північ Росії.

За часів Шевченка в Росії правили такі царі, як Олександр I (1801—1825), Микола I (1825—1855), Олександр II (1855—1881). Усі вони дбали про зміцнення імперії, тому знищували прояви української незалежності, національної самобутності і національної культури.

Слово «Україна» використовували в XVI—XVIII століттях на французьких, польських, турецьких, шведських картах. Цей регіон у Європі сприймали як край, де жили козаки і де були специфічні культурні особливості.

До речі, французький філософ і письменник Вольтер у 1730 році написав «Історію Карла XII», де згадав гетьмана Івана Мазепу, який вступив у союз із Карлом XII проти царя Петра I. Великий англійський поет Джордж Байрон використав цю історію для романтичної поеми «Мазепа» (1818). Головна тема твору — історія кохання Мазепи. Як відомо, цар Петро I покарав Мазепу за його зраду в Північній війні.

Як бачимо, у Франції і в Англії у XVIII—XIX століттях був великий інтерес до України, української історії та культури.

Однак царський уряд забороняв використовувати слово «Україна». У XIX столітті Лівобережну Україну називали Малоросія, Правобережну Україну називали Південно-Західним Краєм, а Південну Україну — Новоросією.

Російська імперія проводила жорстку колоніальну політику щодо України та інших народів, придушували будь-які прояви боротьби за волю.

Пам'ятник Т. Шевченку, м. Львів. 2023 р.

З 1783 по 1861 роки в Україні існувала форма рабства, яку називали кріпосне право. Багато селян разом із їхніми земельними ділянками і майном належали

поміщикам. Кріпосних селян можна було продавати, купляти, обмінювати. Вони не мали ніяких прав. До такої групи населення належав і Тарас Шевченко із самого дитинства, поки його не викупили в 1838 році і він став вільною людиною.

Українська мова в першій половині XIX ст.

У XIX столітті формується українська національна мова, в основі якої була народна розмовна мова.

Однак офіційна влада ігнорувала українську мову, не дозволяла народу говорити нею. Українською мовою не навчали в школах, її не використовували в державних інституціях і в культурі. Тоді навчання здійснювалося російською мовою, також у закладах освіти вивчали німецьку мову, французьку мову і древні мови (латину і давньогрецьку). Переважна частина селян були неграмотними.

Т. Шевченко. Автопортрет. 1843 р.

Однак передові діячі української культури боролися за право народу користуватися українською мовою. У 1818 р. в Санкт-Петербурзі була видана перша граматика української мови О. Павловського. Вчені І. Срезневський і М. Максимович обстоювали ідею про те, що українська мова є окремою мовою, а не різновидом російської чи польської. Письменник Микола Гоголь і етнограф Михайло Максимович збирали і видавали український фольклор. Гоголь написав ряд українських повістей, де продемонстрував своєрідність української історії та української культури. Важливу роль у становленні української літературної мови відіграли письменники І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко і особливо Т. Шевченко.

Романтична поезія Шевченка

Поема «Тополя» (1839). Один із романтичних творів Шевченка — це поема «Тополя». Вона створена у формі балади. У творі є традиційний для українського фольклору сюжет про кохання дівчини і козака. Але козак поїхав далеко, а дівчина сумує і плаче за козаком. Незабаром до неї дійшла звістка, що козак загинув. Дівчина не вірить в це. А мати хоче видати доньку за багатого, але нелюбого пана, щоб покращити матеріальний стан родини. Дівчина звертається до чаклунки, і вона дає дівчині чарівне зілля (трави). Дівчина мріє з допомогою зілля повернути коханого, але він не повернувся, а вона перетворилася на тополь. Дерево тополя є символом великого кохання, але в даному випадку кохання трагічного.

Ще в глибоку давнину українці вірили у велику силу природи. Тому метаморфоза, перетворення людей на явища природи або навпаки — це традиційний художній прийом у фольклорі. У народних піснях козак перетворюється на дуб, дівчина — на тополь, калину, вишню і т.д. Шевченко створив красивий романтичний твір про кохання, але тут є і соціальні мотиви — соціальна нерівність, залежність жінки в суспільстві, розлука внаслідок обставин.

Поема «Катерина» (1838—1839). У поемі «Катерина» Т. Шевченка образ української жінки більш трагічний. Доля української дівчини, що постраждала від насильства російського офіцера, є втіленням страдницької долі всієї України, що тривалий час потерпала від гніту імперії. Т. Шевченко закликає до пробудження національної свідомості, до боротьби з насильством, до захисту українських дівчат і жінок та національних цінностей.

Т. Шевченко. Катерина. 1842 р.

У поемі розгортається конфлікт між рідним, українським і чужим, ворожим, московським світом. Цей конфлікт набуває в поемі Т. Шевченка масштабів вселенської боротьби добра і зла, життя і смерті, Бога і Диявола. На боці України Бог, тому українська жінка з немовлям на руках постає в образі Богоматері, Мадонни.

Отже, у поемі «Катерина» втілено національний зміст — конфлікт свободи й насильства, протистояння України й Росії, що несе поневолення й страждання українському народові.

«Гайдамаки» (1841, 1844, 1860). Провідна тема романтичної творчості Т. Шевченка — боротьба за звільнення України. Тому поет часто звертається до історичного минулого, шукаючи в українській історії події, які можуть стати прикладами для сучасників. В історичній поемі «Гайдамаки» зображено період народного повстання 1768—1769 років (Коліївщина). Воно спалахнуло як протест проти соціального гніту українців з боку Речі Посполитої і перетворилося на широкий визвольний рух на Правобережній Україні. Повстання очолили тоді Максим Залізняк та Іван Гонта, які стали народними ватажками. Поняття гайдамаки виникло ще на початку XVIII ст., так повстанці стали називали себе. Вони вважали себе народними месниками й борцями за свободу. Повстання було жорстоко придушено з допомогою російського війська. Ватажків було страчено або заслано до Сибіру. Однак гайдамацький рух ще існував до кінця XVIII ст. А слава про гайдамаків поширилася серед народу.

Невідомий художник. Народна картина за поемою Т. Шевченка «Катерина». Початок XX ст.

У творі протиставлені два часи — період героїчної, хоча й трагічної, історії України 1760-х років і сучасна авторові дійсність 1840-х років. Старий кобзар ще пам'ятає й розповідає про далекі події. Автор схвилюваний героїчною історією, він захоплюється силою, мужністю і сміливістю повстанців. Водночас доля тогочасної України викликає в нього глибокий сум. На думку автора, часи змінилися, але український народ так само поневолений, він потерпає від утисків влади,

від національного гніту й безправ'я. Тому в поемі відчувається прагнення автора пробудити народну свідомість, не припиняти боротьби за свободу, шукати нових лідерів, які поведуть Україну до звільнення.

Пам'ятник М. Залізнику та І. Гонті, м. Умань. Сучасне фото.

Поема «Іван Підкова» (1839). Протягом усього життя Тарас Шевченко глибоко вивчав історію козацтва і відобразив у своїх творах героїчні й трагічні сторінки життя козаків. Особливу увагу поет приділяв зображенню образів козацьких ватажків, які здатні повести за собою народ і захистити рідну землю від загартників. Серед них — образ отамана Івана Підкови (Іван Серпяга, Іван Вода). За народними переказами, він мав рідкісну фізичну силу й надзвичайний зріст (близько 2 метри 30 см), був здатний ламати руками підкови, за що запорожці прозвали його Підковою. На Запорозьку Січ прибув 1556 р., привівши з собою козацький полк. Однак внаслідок спільних дій турецьких воєн і польської влади Іван Підкова опинився у в'язниці. Івана Підкову було страчено 16 червня 1578 р. у Львові, на Ринковій площі. За легендою, в останньому слові отаман сказав: «Я завжди боровся мужньо як чесний лицар проти ворогів християнства і завжди діяв для добра і користі своєї батьківщини, і було у мене єдине бажання — бути їй опорою і захистом...». Поема Т. Шевченка поділяється на дві частини. У першій зображено теперішній час, у якому живуть старий козак, що згадує про минувшину, і його онук, що зростає на історіях козацької слави. Дві частини поеми протиставлені між собою за принципом контрасту. У другій частині відтворено героїчний образ України та козацтва в боротьбі за волю. А в першій частині втілено сум за втраченою свободою і загиблими козаками. Зіставляючи минулий і теперішній час, Т. Шевченко закликає відродити козацьку славу. Юне покоління (образ онука) дає надію на відновлення вільної України.

Пам'ятник Івану Підкові, м. Львів. Сучасне фото.

У поемі Т. Шевченка Іван Підкова наділений надприродною силою. Він мужній, мудрий і сміливий козак, який веде свій загін до перемоги. В образі Івана Підкови використані елементи гіперболізації — йому підкоряються не лише товариші-запорожці, а й природні стихії. Він має якості не лише справжнього лицаря, а й лідера української нації.

«Кобзар» (1840). Ідеями визволення України, здобуття загальної та індивідуальної свободи, протесту проти поневолення просякнуті всі твори Т. Шевченка із його збірки «Кобзар» (1840).

Поет опрацьовував такі жанри європейського романтизму, як балада, поема, ліричний вірш, заповіт та інші, але надав їм актуального суспільного змісту та виразного українського забарвлення.

Націоналізм є центром поезії Т. Шевченка. Це стосується не тільки широкого кола народних персонажів, але й образу автора, що втілює національну свідомість.

У творчості західноєвропейських романтиків (Дж. Байрона, Г. Гейне та ін.) образи авторів були більш абстрактними, вони втілювали філософські ідеї, «світову скорботу», загальну атмосферу доби. На відміну від них, автор у творчості Т. Шевченка має глибокий зв'язок з національним корінням, з українським народним середовищем, соціальною дійсністю. У Т. Шевченка ядро образу автора становить саме його тісний зв'язок із життям, він сам — органічна частина цього життя і виразник національної свідомості, що зумовлює відкриту авторську позицію. Тому в поезії митця нерідко зустрічаємо прямі висловлювання, думки й оцінки автора, що втілює прагнення українського народу до правди, свободи, справедливості.

Реалізм у правді

В умовах імперії, коли українське слово не могло звучати вільно, Т. Шевченко не побоявся писати поетичні й прозові твори, де розповідав про реальне становище народу і закликав до боротьби й пробудження суспільної свідомості. У той час висловлювалися різні думки щодо змін соціального ладу. Зо-

крема були ті, хто обстоював ліберально-буржуазний шлях, тобто шлях реформ, поступової трансформації суспільства без повалення царської влади. Однак позиція Т. Шевченка була більш об'єктивною і реалістичною, її можна назвати революційно-демократичною. Він усвідомлював, що шляхом «м'яких» реформ не можна переконати верхівку не гнобити й не грабувати народ. Тому у його віршах, поемах і прозових творах 1840—1860-х років висловлено прямі заклики до активної боротьби, відродження духу українського козацтва, об'єднання українців задля звільнення з-під гніту імперії.

Особливості реалізму у творчості Т. Шевченка 1840—1860-х років

1. Гостра критика суспільного ладу, самодержавства, соціального гніту, рабства в усіх його формах.
2. Викриття образів правлячої верхівки (царя, поміщиків, дворян, військових тощо).
3. Правдиве зображення важкого становища народу, його страждань і прагнень.
4. Створення образів людей із народу, увага до їхніх проблем, почуттів, емоцій (селяни/селянки, представники/представниці міської бідноти, борці/борчині за волю та ін.).
5. Розкриття реальних соціальних конфліктів (між представниками різних суспільних класів і груп).
6. Широке використання сатири, контрастів, виразної символіки для відображення реальної дійсності.
7. Відкрита позиція автора — патріота, борця проти поневолення, відданого сина українського народу.
8. Ідея захисту соціальних прав і свобод українського народу, його звільнення від імперського гніту, заклик до пробудження національної свідомості й самостійного розвитку.

Поема «Сон» (1844). Цей твір має виразний антиімперський характер і фігурував у судовій справі проти Т. Шевченка як один із доказів його «провини» під час розгрому Кирило-Мефодіївського братства.

У творі поєднано ознаки поеми і комедії. Автор зробив підзаголовок для нього — «Комедія». Твір побудований у формі сну ліричного героя, який ніби летить над землею і бачить Україну, а потім інші частини Російської імперії і з болем спостерігає за тим, що там діється. Уявна подорож ліричного героя завершується в Санкт-Петербурзі, утіленні несправедливої влади й імперської ідеології. Різні засоби комічного допомагають авторові створити гротескний образ Російської імперії, символу зла й насильства. Поема-комедія «Сон» містить викривальну сатиру на соціальні порядки того часу і водночас заклик до пробудження національної свідомості народу. Слід відзначити, що автор у творі виступає не лише спостерігачем, а й живим учасником подій, а також філософом, який прагне зрозуміти сутність суспільства. Тому «Сон» можна назвати ще й філософською поемою.

Яків де Бальмен. Тарас Шевченко за роботою. 1842 р.

Поема «Кавказ» (1845). Цей твір Т. Шевченко присвятив своєму другу Якову де Бальмену, який загинув під час воєнної кампанії російської влади проти народів Кавказу (Кавказькі війни тривали в 1817—1864 рр.). Глибоко сумуючи через смерть свого побратима, Т. Шевченко писав: «Мій Якове добрий, не за Україну, а за її ката довелось тобі пролити кров добру...». Яків де Бальмен був українським художником, першим ілюстратором «Кобзаря», поем «Гайдамаки» і «Гамалія» Шевченка, а також автором віршів і повістей. Я. де Бальмен служив офіцером. Під час Даргинського походу в 1844 р. він загинув.

У поемі «Кавказ» письменник не лише оплакує марну смерть українців за чужі імперські інтереси, а й закликає український народ до пробудження національної свідомості, до здобуття волі й панування на власній землі.

Жорстоку сутність імперської політики увиразнюють у поемі символічні образи горя й крові, яку Російська імперія несе іншим народам.

За часів Т. Шевченка твір переписували або вчили напам'ять, так його поширювали серед читацької публіки. Уперше поему «Кавказ» було надруковано в 1859 і 1860 роках у м. Лейпцигу (Німеччина). 1881 р. твір було видано в м. Одесі. Це видання відіграло важливу роль у боротьбі з колоніальною політикою уряду та на шляху до національного звільнення.

«Як умру, то поховайте...» (1845). Цей вірш ще називають **«Заповіт»**. У вірші органічно поєднані особиста доля ліричного героя (поета, кобзаря, борця) і доля народу (мрія митця про щасливе майбутнє народу і палка віра в нього).

Центральним образом твору є Україна, опис якої створений кількома влучними характеристиками:

- 1) могутні кручі й вітри;
- 2) пороги Дніпра («як реве ревучий»);
- 3) степ широкий з могилами;
- 4) лани широкополі;
- 5) синє море.

Образ України доповнюється образом поета-прока, який не тільки заповідає поховати себе на бать-

ківщині, а й закликає народ чинити опір поневолючам, порвати пута й здобути волю.

На початку XXI століття імперська політика і диктатура знов загрожують демократичним державам. Тому антиімперська і антиколоніальна спадщина Тараса Шевченка допомагає боротися з цими негативними явищами і наблизити мир і гармонію в усьому світі.

Образ Т. Шевченка в кіномистецтві

Першу українську стрічку про Т. Шевченка «Тарасове життя» було знято в 1926 р. З того часу в Україні було створено чимало художніх і документальних фільмів про Кобзаря. Серед найвідоміших кіноверсій минулого століття — «Тарас Шевченко» (режисер Ігор Савченко, 1951), «Сон» (режисер Володимир Денисенко, 1964). Серед сучасних фільмів привертають увагу «Тарас. Повернення» (режисер Олександр Денисенко, 2020), «Безславні кріпаки» (режисер Роман Перфільєв, 2020), «Толока» (2020).

Письменниця і науковця Оксана Забужко сказала: «Рецепція Шевченка — це взагалі як температурна крива національного здоров'я. По тому, як його читають чи не читають, інтерпретують чи не інтерпретують, відчувають чи не відчувають, можна визначити стан українського суспільства».

Шевченка сьогодні читають, знають, відчувають дорослі й молоді люди. Він потрібен, бо нині, як і раніше, ми стикаємося з імперськими амбіціями Росії, з колоніальною політикою, яка несе загрозу Україні. Тому поезія Шевченка кличе до дії, до боротьби за національну Незалежність.

Мурал, присвячений Т. Шевченку, м. Харків. 2024 р.